

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ, ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ

УДК 811. 133. 1: 81'367.7

DOI: 10.32342/2523-4463-2019-2-18-17

А.В. ЛЕПЕТЮХА,

*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри світової літератури*

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПОЛІПРЕДИКАТИВНІ ПОЛІСИНОНІМІЧНІ ВИСЛОВЛЕННЯ (на матеріалі французької художньої прози ХХ – поч. ХХІ ст.)

У статті подано класифікацію найбільш розповсюджених у французькій художній прозі ХХ – поч. ХХІ ст. структурно-семантичних типів полісинонімічних поліпредикативних моно- та політрансформаційних (із трансформаційними процесами у межах одного або кількох функціонально-семантичних полів на рівні синтагми та висловлення) мовленнєвих інновацій. Виявлено однобазові (з одним термінальним ланцюжком) та двобазові (з кількома термінальними ланцюжками) трансформи з подвійною синонімією зі звуженням + звуженням, розширенням + звуженням, звуженням + розширенням, розширенням + розширенням, звуженням + кількісною рівнокомпонентністю, кількісною рівнокомпонентністю + розширенням первинної структури та типові моделі поліпредикативних висловлень із потрібною, четвертою тощо синоніміями із такими комбінаціями одно- та двобазових трансформів: звуження + розширення + звуження (+ звуження), звуження + звуження + розширення (+ звуження), звуження + звуження + звуження (+ звуження), звуження + розширення / звуження (+ звуження / розширення) + кількісна рівнокомпонентність. За допомогою зворотної реконструкції побудовано віртуальні (мовні) синонімічні ряди преференціальних опцій. Метод «альтернативного» лінгвістичного експерименту, який може виявитися невдалим у випадку використання автором стратегії недостатності вираження у контактному та дистантному ко(н)текстах, залучено для визначення ступеня ко(н)текстуальної пертинентності кожного члена синонімічного ряду та розпізнавання авторської комунікативної інтенції зі спрощення або ускладнення інтерпретації повідомлення адресату.

Ключові слова: «альтернативний» лінгвістичний експеримент, ко(н)текстуальна пертинентність, мовленнєва інновація, моно- та політрансформаційний, полісинонімічне поліпредикативне висловлення, преференціальна опція.

В статті представлена класифікація наиболее распространённых во французской художественной прозе ХХ – нач. ХХІ в. структурно-семантических типов полисинонимических полипредикативных моно- и политрансформационных речевых инноваций. С помощью обратной реконструкции построены виртуальные (языковые) синонимические ряды преференциальных опций. Метод «альтернативного» лингвистического эксперимента использован для определения степени ко(н)текстуальной пертинентности каждого члена синонимического ряда и распознавания авторской коммуникативной стратегии по упрощению или усложнению интерпретации сообщения адресату.

Ключевые слова: «альтернативный» лингвистический эксперимент, ко(н)текстуальная пертинентность, моно- и политрансформационный, полисинонимическое полипредикативное высказывание, преференциальная опция, речевая инновация.

Актуалізація полісинонімічних сполучникових, безсполучникових та сполучниково-безсполучникових поліпредикативних висловлень (далі – ППВ) свідчить про комунікативну інтенцію письменників синтаксично та лексично компресувати складні поліпредикативні конструкції або семантично і структурно урівноважити

полісинонімічні мовленнєві інновації шляхом продукування розширених та редукованих синонімічних структур у межах одного висловлення.

Для ППВ із полісинонімією характерна моно- і політрансформаційність (трансформаційні процеси всередині одного або кількох функціонально-семантичних полів (далі – ФСП)) на рівні синтагми та висловлення. У більшості випадків у полісинонімічних ППВ актуалізуються реконструйовані підрядні або «матричні» [1, с. 9] звужені (ускладнені дієприслівниковим або суб'єктивним (тим, що відноситься до підмету) дієприкметниковим зворотами, контаміновані, з інфінітивом-підметом тощо), розширені (пасивізація з актуалізацією актанта, розширення «хронофоричними» (темпоральними прислівниками), «екзофоричними» (адвербіальними компонентами, вказівними, особовими, питальними та відносними займенниками) та «ендофоричними» (анафоричними та катафоричними особовими займенниками) (терміни К. Ажеж [2, с. 101]) засобами, десемантизованим предикатом *aller* тощо)) або кількісно рівнокомпонентні (термін автора) (пасивізація з неактивним агенсом, інверсія) пропозиції або ж відбувається « змішування » засобів звуження і розширення на рівні синтагми та висловлення.

Відсутність у мовознавстві досліджень полісинонімічних конструкцій та класифікацій мовленнєвих інновацій із моно- та полісинонімією обумовлюють актуальність цієї наукової розвідки, метою якої є побудова типології найбільш розповсюджених поліпредикативних конструкцій французької художньої прози ХХ – поч. ХХІ ст., зворотна реконструкція адресатом повідомлення віртуальних (мовних) трансформаційних процесів на основі спостереження полісинонімічних преференціальних опцій та визначення ступеня ко(н)текстуальної пертинентності кожного члену синонімічного ряду шляхом лінгвістичного експерименту.

Аналіз творів французьких прозаїків ХХ – поч. ХХІ століть дозволив виявити тенденцію до розповсюдження структурних моделей ППВ із полісинонімією на рівні підрядного, матричного висловлень, одного зі складників безсполучникових ППВ, а також на рівні цілого висловлення. Серед найбільш уживаних полісинонімічних ППВ виділено такі конструкції: 1) зі звуженням + звуженням первинної структури, або денотативного ядра, побудованих за моделями: а) контамінація + контамінація; б) P pr (дієприкметник теперішнього часу) + контамінація; в) кондиціонал + P pr / p (P p – дієприкметник минулого часу); г) *sans* + Inf (інфінітив) + P pr / p; 2) з розширенням + звуженням первинної (стрижневої) структури: а) предикат *aller* + контамінація з безособовою конструкцією *il faut*; б) презентатив *c'est* + P pr / p; в) презентативи *c'est ...* або *ce que ... c'est* + контамінація; 3) з розширенням + розширенням стрижневої пропозиції: а) презентатив *c'est* + ендофоричний розширювач; б) типовий аграматизований (усталений у мовленні та неусталений у мові) презентатив: *c'est-у ... que*; 4) з кількісною рівнокомпонентністю + розширенням первинної структури: а) препозитивне підрядне висловлення з прономінальним компонентом *que* + ендофоричний розширювач у матричному або підрядному висловленнях.

Рідше у сучасній французькій художній прозі зустрічаються полісинонімічні ППВ, побудовані за моделями: звуження + розширення стрижневої структури (серед яких найчастіше актуалізуються ППВ із контамінованою конструкцією + ендофоричний розширювач), звуження + кількісна рівнокомпонентність або кількісна рівнокомпонентність + звуження первинної пропозиції та нетипові аграматизовані (неусталені у мові та мовленні) ППВ із фінальним еліпсисом після конекторів підрядності.

В аналізованих творах також наявна велика кількість полісинонімічних ППВ із потрійною та більше синонімією, класифікувати синтаксичні моделі яких видається неможливим, беручи до уваги безкінечну структурно-семантичну розмаїтість дериваційних «дерев синонімії» [3, с. 207], тобто різноманітну лексико-синтаксичну комбінаторику таких конструкцій.

ППВ із подвійною синонімією зі звуженням + звуженням стрижневої структури становлять моно- та політрансформаційні одно- та двобазові (з одним та більше термінальними ланцюжками [4, с. 280]) трансформи-мовленнєві інновації з «функціональною транспозицією» [5, с. 129] (граматичними замінами) предикатів. «Альтернативний» лінгвістичний експеримент (термін Л.В. Щерби [6, с. 275]), що полягає у «штучній заміні слова або фрази тексту, що аналізується, синонімічним словом або фразою» [7, с. 31–31], дозволяє визначити ступінь ко(н)текстуальної пертинентності первинної структури та віртуальних синонімічних трансформів:

(1) *Je crus voir passer dans ses yeux un regard ironique et triste et je parlai d'autre chose* [8].

(2) *En passant devant la maison il sentit son cœur se serrer* [9].

(3) *Eût-il décelé cette détresse que sitôt reconnue, l'absurdité de l'affaire l'eût accablé* [10].

(4) *Joss leva ses petits yeux sans répondre en mâchant la viande* [11].

У ППВ (1) з експлікативним семантичним значенням функціональна транспозиція дієслів реалізується у вигляді подвійної контамінації на рівні одного зі складників: S (je) + P думки + P (Inf) перцепції (з одинарною референціацією, тобто з непрономінальним предикатом-ініціатором (prédicat introducteur [12, с. 65]) + Inf + COI + COD (де S – номінальний, прономінальний компонент-підмет, P – предикат, COI – непрямий додаток, COD – прямий додаток) поліпредикативної складносурядної структури. У мові відбуваються монотрансформаційні процеси, у результаті яких формується полісинонімічний двобазовий трансформ: *je crus que je voyais que dans ses yeux avait passé un regard ironique et triste* (стрижнева пропозиція) → *je crus voir que dans ses yeux avait passé un regard ironique et triste* (структура, що наближається) → *je crus voir passer dans ses yeux un regard ironique et triste* (ко(н)текстуально адекватна структура). Непертинентність стрижневої пропозиції пояснюється реактуалізацією у контактному ко(н)тексті еквівалентного прономінального референта (je) та наявністю складної поліпредикативної структури з розширенням презентативом *c'est ... qui*, яка синтаксично урівноважує аналізований дискурсивний фрагмент, що обумовлює також ко(н)текстуальну неадекватність структури, що наближається:

Je crus voir passer dans ses yeux un regard ironique et triste (Je crus que je voyais que dans ses yeux avait passé un regard ironique et triste, Je crus voir que dans ses yeux avait passé un regard ironique et triste) et je parlai d'autre chose. Et c'est cette seconde partie de notre conversation qui frappa sans doute Philippe car, dans son carnet rouge, je trouve cette note (...)

Приклад (2) характеризується подвійною синонімізацією з політрансформацією на рівні висловлення: Ppr + S (il) + P перцепції + COD + Inf. Перша первинна структура з темпоральним семантичним значенням виглядає так: *quand (lorsque) il passait devant la maison; друга – il sentit que son cœur se serrait*. Подвійна актуалізація референта (il) унеможливує вибір першого денотативного ядра як адекватної структури; ко(н)текстуально непертинентність другої стрижневої пропозиції пояснюється наявністю у пре- та посттекстах ППВ із підрядними висловленнями, що вводяться « синтаксичним оператором » [13, с. 203] *que*:

Maintenant, je crois que je saurai attendre ; maintenant, je suis un homme et je vais construire une cathédrale d'ici peu !

Reeves se tut. (Quand il passait devant la maison) En passant devant la maison il sentit son cœur se serrer (il sentit que son cœur se serrait). Tout cela était simple, il aimait la magicienne et, bien qu'il fût un petit homme, il saurait la protéger et l'aimer très fort encore. Longtemps. Longtemps.

У прикладі (3) з політрансформаційністю на рівні висловлення із семантичними умовно-наслідковим та темпоральним значеннями синонімічний ланцюжок першого ФСП має такий вигляд: *S'il eût décelé cette détresse l'absurdité de l'affaire l'eût accablé* (стрижнева структура) → *Il eût décelé cette détresse que l'absurdité de l'affaire l'eût accablé* (близька структура) → *Eût-il décelé cette détresse que l'absurdité de l'affaire l'eût accablé* (ко(н)текстуально адекватна структура). У результаті зворотної реконструкції синонімічної синтагми отримуємо такий трансформаційний ланцюжок другого ФСП: *aussitôt qu'il l'eut reconnue* (стрижнева структура) → *aussitôt qu'elle eut été reconnue par lui* (приблизна структура) → *aussitôt qu'elle eut été reconnue* (структура, що наближається) → *aussitôt que reconnue par lui* (близька структура) → *aussitôt que reconnue* (подібна структура) → *sitôt reconnue* (ко(н)текстуально адекватна структура). За допомогою «альтернативного» лінгвістичного експерименту доводимо, що автор полегшує адресату сприйняття інформації: 1) уникаючи інтрафрастичної реактуалізації поліреферентного займника (elle), що може маркувати як лексему *cette détresse*, так і *l'absurdité*, з метою запобігання неправильної інтерпретації повідомлення; 2) актуалізуючи периферійну сему питальності в інверсивному ко(н)текстуально адекватному висловленні згідно з певною комунікативною інтенцією; 3) структурно та семантично розвантажуючи контактний та дистантний ко(н)тексти, оскільки в аналізованій мовленнєвій інновації вже наявний прономінальний компонент-актант (il), у той час, як претекст містить складне ППВ:

L'idée ne pouvait lui venir que Claire ne fût pas satisfaite d'un mode d'existence qu'elle avait conquis de haute lutte : il ne prenait pas conscience du désarroi de cette femme, désarroi perceptible pour tout autre, tant elle semblait traquée. Eût-il décelé cette détresse que sitôt reconnue, l'absurdité de l'affaire l'eût accablé.

Неактуалізація первинних структур із темпоральним семантичним значенням одночасності дій *sans qu'il répondît* та *et il mâchait la viande* ППВ (4) із політрансформацією синонімічного підрядного висловлення з контамінацією + звуженням суб'єктивним дієприкметниковим зворотом спричинена подвійним уведенням суб'єкта дії (*Joss*) у контактний ко(н) текст у вигляді еквівалентної прономінальної анафори: *Joss leva ses petits yeux (sans qu'il répondît) sans répondre (et il mâchait la viande) en mâchant la viande.*

Цікавим видається той факт, що у досліджуваних висловленнях із розширенням + звуженням, а також із розширенням + розширенням стрижневої структури у межах одного або двох ФСП часто зустрічається контамінація з безособовою конструкцією *il faut*, що, очевидно, пояснюється загальною тенденцією вживання предикату *falloir* у сучасній французькій літературі:

(5) – *Il va falloir aller voler des vélos, dit Émile* [14].

(6) *Ce fut sur la terrasse, en prenant le café, qu'elle engagea la lutte* [10].

(7) *Ce qu'il faut définir, c'est le statut des esprits libres dans la société moderne...* [15].

У наведених полісинонімічних поліпредикативних конструкціях звуження та розширення денотативного ядра відбувається на рівні одного зі складників безсполучникового ППВ (приклад 5) або підрядних висловлень (приклади 6 та 7). У політрансформаційному ППВ (5) з однобазовими синонімічними трансформами десемантизація дієслова *aller* є обумовленою обмеженою семантичною валентністю предикату *falloir*, розширення якого є неконвенціональним у мові. Така семантична обмеженість сполучає сприяє вживання дієслова, що маркує футуральність, як модалізатора, що позначає вагання, роздуми персонажу. Отже, преференціальна опція, первинна синтагма якої має такий вигляд: *il faudra*, видається пертинентною у поданому ко(н)тексті; ко(н)текстуальна неадекватність стрижневої структури другого ФСП *qu'on aille voler* пояснюється переважанням досліджуваної конструкції суб'юнктивною структурою та актуалізацією у претексті складного ППВ із синтаксичним оператором *qui*:

Mon frère a les yeux qui pétillent, je ne sais pas si c'est la faim qui taraude son estomac sans relâche ou l'appétit nouveau d'une promesse d'action, mais je le vois bien, ses yeux pétillent.

– *Il va falloir aller voler (il faudra qu'on aille voler) des vélos, dit Émile.*

У прикладі (6) подвійна синонімізація спостерігається на рівні підрядного висловлення, розширеного презентативом *c'est ... que*. У результаті трансформаційних процесів констатувальної первинної структури (*quand / lorsque elle prenait le café sur la terrasse*) у межах одного ФСП формується розширено-звужена синонімічна конструкція, пертинентність якої детермінується інтрафрастичним (внутрішньофразовим) (неактуалізація еквівалентного референта *elle*) та інтерфрастичним (міжфразовим) (з одного боку, реалізація редукованих структур із різними головними лексемами як одна з особливостей ідіостилю авторки, з іншого – актуалізація експлікативної і конклюдивної сем) ко(н)текстами:

Claire souriait à nouveau, elle devrait se montrer avenante pour faire accepter son projet. (...)

Ce fut sur la terrasse, en prenant le café, qu'elle engagea la lutte (пояснення та висновок).

Quand / lorsque elle prenait le café sur la terrasse elle engagea la lutte (опис події).

– *Dis-moi, ton livre est terminé. Nous n'aurons pas les épreuves avant un bon mois si j'en crois la lettre reçue ce matin.*

У ППВ (7) відбувається монотрансформаційна полісинонімізація на рівні цілого висловлення з розширенням презентативом (*ce que ... c'est*) та контамінацією констатувальної первинної пропозиції у межах такого ФСП: *il faut que (on, les politiciens, les politologues, les savants* тощо) *définisse(nt) le statut des esprits libres dans la société moderne* (стрижнева структура) → *il faut définir...* (структура, що наближається) → *ce qu'il faut définir, c'est...* (ко(н)текстуально адекватна структура). Аналізоване висловлення становить синонімічну мовленнєву інновацію з «довільною референцією» [16, с. 202] унаслідок «недостатності вираження» [17, с. 17] на рівні контактного та дистантного ко(н)текстів, що унеможлиблює правильну зворотну реконструкцію денотативного ядра:

Les économistes affirment que deux heures de travail assidu suffisent pour régler les questions matérielles et nous pouvons en donner quatre, cinq à l'extrême rigueur... Ce qu'il faut définir, c'est le statut des esprits libres dans la société moderne... (висновок та експлікація) Sé-nac, tu sens le vin et l'oignon de façon inconvenante.

Пертинентність контамінованої структури у складі преференціальної опції детермінується синтаксичною перевантаженістю попереднього ППВ; розширення презентативом обумовлене комунікативним наміром письменника семантично нюансувати синонімічну конструкцію у певному ко(н)тексті.

(8) ***C'est Roland qui l'interroge, après la bataille, lui il sait de quoi il retourne... il pratique déjà la branlette*** [18].

(9) ***C'est-y vous qu'êtes la nouvelle femme de chambre de M. Rabour ?*** [19].

У наведених мовленнєвих інноваціях спостерігається подвійне розширення на рівні цілого ППВ. Приклад (8) становить політрансформаційну синонімічну побудову з ендофоричним розширенням (*lui*) поза фокалізованою презентативом частиною. Отже, первинна поліпредикативна пропозиція має такий вигляд: *Roland l'interroge, après la bataille, il sait de quoi il retourne...* Розширення плеонастичним займенником *lui* полегшує інтерпретацію повідомлення реципієнтом, оскільки в стрижневій структурі прономінальні компоненти *il* є референтно недетермінованими: для адресата є незрозумілим, якого з референтів вони маркують (Ролана або його співрозмовника). З іншого боку, фокалізація актанта (*Roland*) указує на інтенцію автора актуалізувати експлікативну та конклюдивну семи (як у прикладах 6 та 7), але не констатувати певний факт чи подію:

C'est Roland qui l'interroge, après la bataille, lui il sait de quoi il retourne (Roland l'interroge, après la bataille, il sait de quoi il retourne)... il pratique déjà la branlette. Moi je ne pige pas tout ça, je suis encore trop minot. Que le père Caillot se la soit astiquée comme ça lui paraissait tout à fait curieux à Roland. Plus tard quand il sera vraiment grand, adulte accompli, il trouvera la clef de l'énigme... que le père Caillot, tout bouseux qu'il était, avait des pulsions sadiques.

Завдяки інтерфрастичному ко(н)тексту читачу стає зрозумілим, що ендофоричне експлікативне розширення є однією з ідіостильових рис М. Бударя.

Монотрансформаційне ППВ (9) є прикладом типової аграматизованої синонімічної структури, притаманної розмовному мовленню селян. Пронімінальний розширювач у становить скорочений еквівалент ендофоричного розширювача *il*, який іноді актуалізується у висловленнях із презентативами та екзистенційними конструкціями (порівняймо: (10) *C'est-il des lentilles ?* [20]), тобто письменник намагається передати мовлення протагоністів із фонетичними змінами (що наявні також у граматично «помилковому» презентативі *c'est que = c'est qui* аналізованого прикладу) згідно з комунікативною стратегією ускладнити адресату інтерпретацію повідомлення. З іншого боку, фокалізація займенника *vous* є зумовленою ко(н)текстуальною експлікативно-конклюдивною семантикою. Таким чином, стрижнева структура *Vous êtes la nouvelle femme de chambre de M. Rabour ?* видається семантично непертинентною у поданому ко(н)тексті; інверсивна структура, що наближається *Est-ce vous qui êtes la nouvelle femme de chambre de M. Rabour ?*, яка синтаксично «перевантажує» ко(н)текст, та близька структура *C'est vous qui êtes la nouvelle femme de chambre de M. Rabour ?* не передають особливостей розмовного стилю мовлення кучера з похмурих та червоним обличчям:

Dès que j'eus remis mon billet au contrôleur, je trouvai, à la sortie, une espèce de cocher à face rubiconde et bourru, qui m'interpella :

– (*Vous êtes la nouvelle femme de chambre de M. Rabour ?*, *Est-ce vous qui êtes la nouvelle femme de chambre de M. Rabour ?*, *C'est vous qui êtes la nouvelle femme de chambre de M. Rabour ?*) *C'est-y vous qu'êtes la nouvelle femme de chambre de M. Rabour ?*

– *Oui, c'est moi.*

У французькій художній прозі ХХ – поч. ХХІ століть також часто зустрічаються полісинонімічні поліпредикативні конструкції з розширенням та кількісною рівнокомпонентністю:

(11) ***Que votre langue demeure scellée, je le comprends*** [21].

У цитованому ППВ політрансформаційна синтаксична полісинонімія реалізується на рівні цілого висловлення зі стрижневою умовною структурою *je comprends si votre langue demeure scellée*, семантичне значення якої експлікується завдяки посттексту, який містить адверсатив-

не висловлення, що свідчить про обізнаність персонажу щодо існуючої ситуації: *Mais vous ne m'empêcherez pas d'écouter mon intuition*. Кількісна рівнокомпонентність актуалізується у вигляді суб'юнктивної структури (*que* + номінальний Р), адекватність якої обумовлюється периферійною ко(н)текстуальною семою впевненості. Анафоричне розширення (*le*), тобто реакцентуація експресивно виділеного ініціального компонента пояснюється авторською стратегією з ускладнення розпізнавання його комунікативної інтенції та інтерпретації поданої інформації читачем.

Синонімічні структури зі звуженням + розширенням та звуженням + кількісною рівнокомпонентністю / кількісною рівнокомпонентністю + звуженням є менш розповсюдженими у творах письменників ХХ – поч. ХХІ ст. Найчастіше розширення реалізується ендифоричними засобами; кількісна рівнокомпонентність – пасивізацією предикату:

(12) *Il faut les voir les enfants chez la nourrice et à partir de cinq heures et demie* [22].

(13) *Il a été arrêté pour avoir distribué des tracts au moment des grèves dans le Pas-de-Calais en février 1941* [23].

Первинна пропозиція монотрансформаційної синонімічної частини ППВ (12) має такий вигляд: *il faut que vous voyiez les enfants*. У контамінованій структурі (*il faut voir*), обраній авторкою для синтаксичного «розвантаження» ко(н)тексту, що містить складні поліпредикативні структури, та для запобігання багаторазової реактуалізації одного й того ж референта, імплікується суб'єкт дії (*vous*), референтно детермінований у посттексті. Ко(н)текстуальну адекватність катафоричного розширення прономінальним компонентом *le* зумовлено комунікативним наміром автора полегшити реципієнту інтерпретацію повідомлення:

J'oublie l'heure de la nourrice parce que j'ai un chapitre à terminer ?

Il faut les voir les enfants (Il faut que vous voyiez les enfants) chez la nourrice à partir de cinq heures et demie. Vous sonnez, ils se précipitent tous vers la porte le cœur battant, celui qui vous ouvre est forcément déçu de vous voir puisque vous n'êtes pas là pour lui. (...)

Приклад (13) становить політрансформаційне ППВ із кількісною рівнокомпонентністю на рівні матричного висловлення та інфінітивним звуженням підрядного висловлення. У стрижневій пропозиції *on l'a arrêté* ініціальної синонімічної конструкції наявний референтно недетермінований актант, реактуалізований у посттексті, що допомагає, з одного боку, зворотно реконструювати денотативне ядро, а з іншого – пояснює вибір письменником пасивізованих висловлень з імплікацією вже ко(н)текстуалізованого референта, що становить одну з характеристик його ідіостилю:

Il a été arrêté pour avoir distribué (On l'a arrêté parce qu'il avait distribué) des tracts au moment des grèves dans le Pas-de-Calais en février 1941.

Nous le gavons de cigarettes, car la veille on nous en a distribué, au titre de cantine, comme prix de l'argent qui nous avait été confisqué.

Інфінітивна конденсована підрядна частина з причинним семантичним значенням становить преференціальну опцію-однобазовий трансформ денотативного ядра *parce qu'il avait distribué...*, що видається ко(н)текстуально непертинентним, оскільки він містить еквівалентний прономінальний компонент (*il*).

Аналіз полісинонімічних ППВ дозволив виділити специфічні редуковані (з подвійним та з потрійним звуженням) нетипові аграматизовані структури з фінальною супресією підрядного висловлення:

(14) *Il a mis l'autre k'no-coutte, il faut voir comme* [24].

У цьому прикладі з монотрансформаційною контамінованою конструкцією (*il faut* + Inf) та фінальним еліпсисом після сполучника підрядності *comme* завдяки інтерфрастичному ко(н)тексту експлікується суб'єкт дії предикату *voir*; з іншого боку, контактний ко(н)текст дозволяє приблизно зворотно реконструювати імпліковане підрядне висловлення:

Tu parles. C'était magnifique. Siki, il est splendide. Il a mis l'autre k'no-coutte, il faut voir comme. Tu parles si ça me passionnait. D'autant plus qu'on avait parié.

Стрижнева структура досліджуваного ППВ *il faut que tu vois comme il l'a mis (il l'a fait)* видається непертинентною у поданому ко(н)тексті з двох причин: по-перше, письменник уникає реактуалізації надлишкового у розмовному мовленні референта (*tu*) тим самим синтаксично спрощуючи висловлення, що передує складнопідрядним конструкціям; по-друге, Р. Кено ускладнює розпізнавання адресатом його комунікативної інтенції та інтерпретацію висловленої інформації шляхом нетипової аграматизації.

У французькій художній прозі ХХ – поч. ХХІ ст. виявлено велику кількість полісинонімічних поліпредикативних мовленнєвих інновацій із потрійною, четверною тощо синонімією з різноманітними комбінаціями редукованих, розширених та кількісно рівнокомпонентних синонімічних побудов, серед яких виокремлено типові моделі: звуження + розширення + звуження (+ звуження), звуження + звуження + розширення (+ звуження) та (рідше) звуження + звуження + звуження (+ звуження) та звуження + розширення / звуження (+ звуження / розширення) + кількісна рівнокомпонентність:

(15) *Élisabeth se félicitait, elle, de voir le Paul de jadis accueillant l'insolite, le péril, et conservant le sens du trésor* [25].

(16) *D'ouvrir les yeux aussi brutalement après les avoir gardés si longtemps clos, Reeves fut ébloui par la lumière* [9].

(17) *Une fois les frontières terrestres et maritimes de la 200e nation tracées et reconnues par la Communauté Internationale, Microland avait été inscrite sur toutes les cartes* [26].

ППВ (15), побудоване за першою структурною схемою, становить полісинонімічну конструкцію із монотрансформацією на рівні матричного висловлення: контамінацією + ендофоричним розширенням: *Élisabeth se félicitait qu'elle voyait* (первинна структура) → *Élisabeth se félicitait de voir* (близька структура) → *Élisabeth se félicitait, elle, de voir* (ко(н)текстуально адекватна структура) та подвійною компресією денотативного ядра фінальної частини у вигляді об'єктного (того, що відноситься до додатку) дієприкметникового звороту *le Paul de jadis qui accueillait l'insolite, le péril, et qui conservait le sens du trésor*. Ко(н)текстуально неадекватність стрижневої складнопідрядної пропозиції ініціальної синонімічної конструкції пояснюється реактуалізацією вже введеного референта (*Élisabeth*), реалізація якого у мовленні у вигляді ендофоричного розширювача семантично нюансує розповідь, надаючи їй ко(н)текстуального адверсативного значення ((*et*) *Élisabeth, de sa part*). Стрижнева структура другої синонімічної побудови синтаксично ускладнює інтра- та інтерфрасичний ко(н)тексти:

En outre, Paul se félicitait d'afficher l'insolite auquel Gérard (d'après Élisabeth) prétendait soustraire Agathe, et de braver Agathe.

(*Et*) *Élisabeth (de sa part) se félicitait, elle, de voir (Élisabeth se félicitait qu'elle voyait, Élisabeth se félicitait de voir) le Paul de jadis accueillant (qui accueillait) l'insolite, le péril, et conservant (qui conservait) le sens du trésor.*

У прикладі (16) політрансформаційного ППВ потрійна синонімія реалізується на рівні підрядних висловлень (подвійна інфінітивна компресія) та на рівні матричного висловлення (пасивізація з розширенням, реалізованим референтно детермінованим суб'єктом дії). Непертинентність перших двох первинних пропозицій (*quand / lorsque il eut ouvert les yeux* та *après qu'il les avait gardés si longtemps clos*), темпоральний план яких визначається у контактному ко(н)тексті, є пов'язаною з синтаксичним ускладненням дискурсивного фрагмента попереднім минулим часом та обставинними підрядними висловленнями, а також подвійним (або потрійним) уведенням референта (*Reeves*). Розширення пасивізацією реалізується автором із метою збереження евфонії та дискурсивної когерентності, оскільки у посттексті наявне порівняння, яке передуює пасивній структурі з невираженим актантом, та пояснення події, що описується:

(Quand il / Reeves eut ouvert les yeux aussi brutalement après qu'il / Reeves les avait gardés si longtemps clos) D'ouvrir les yeux aussi brutalement après les avoir gardés si longtemps clos, Reeves fut ébloui par la lumière (la lumière éblouit Reeves). De même qu'il était ébloui lorsque, jouant à cache-cache avec Charlotte, il sortait de sa cachette sombre et réapparaissait au grand jour.

ППВ (17) із монотрансформаційністю обох синонімічних структур характеризується компресією та розширенням на рівні підрядного висловлення-двобазового трансформуючої стрижневої пропозиції, члену такого синонімічного ряду: *une fois que la Communauté Internationale avait tracé et reconnu les frontières terrestres et maritimes de la 200e nation* (первинна структура) → *une fois que les frontières terrestres et maritimes de la 200e nation avaient été tracées et reconnues par la Communauté Internationale* (структура, що наближається) → *une fois que les frontières terrestres et maritimes de la 200e nation tracées et reconnues par la Communauté Internationale* (близька структура) → *une fois les frontières terrestres et*

maritimes de la 200e nation tracées et reconnues par la Communauté Internationale (адекватна структура). Правильна зворотна реконструкція денотативного ядра (*on avait inscrit Microland sur toutes les cartes* або ж *les savants, les géographes avaient inscrit...*) кількісно рівнокомпонентного матричного висловлення видається неможливою, оскільки суб'єкт дії має «довільну референцію», тобто не детермінується у ко(н)тексті згідно зі стратегією «недостатності вираження», що ускладнює реципієнту інтерпретацію повідомлення, спричиняючи провал лінгвістичного експерименту:

– *Même si j'ai pu entendre un proverbe de Flores qui dit : « Ici les quatre saisons se déroulent en une journée », je pense que c'est une bonne chose de vivre au milieu des éléments naturels, aussi contrastés soient-ils. (...)*

Une fois les frontières terrestres et maritimes de la 200e nation tracées et reconnues par la Communauté Internationale, Microland avait été inscrite sur toutes les cartes.

– *Bientôt nous serons un pays comme les autres, avait annoncé Emma 109. Mais notre priorité est d'atteindre le plus rapidement possible une autosuffisance qui permette de ne plus dépendre de l'extérieur.*

Suite à cette déclaration, des travaux colossaux avaient été lancés.

Первинна пропозиція та структура, що наближається, першої полісинонімічної конструкції видаються ко(н)текстуально непертинентними через їхню синтаксичну складність; близька структура містить ко(н)текстуально надлишковий синтаксичний оператор *que* у дискурсивному фрагменті з екстеріоризованими займенниками *qui* та *que*. Актуалізація пасивізованого матричного висловлення характеризує ідіостиль автора, який реалізує ідентичну структуру у дистантному посттексті.

(18) *En m'apercevant, il jette son clope réalisant illico que je suis le senior qui* [27].

У політрансформаційному ППВ (18) реалізується потрібна компресія на рівні висловлення: ініціальне звуження темпоральної первинної структури: *quand / lorsqu'il m'aperçoit*; медіальна функціональна транспозиція причинного денотативного ядра: *parce qu'il réalise...* та фінальна супресія підрядного висловлення, що не експлікується ні у контактному, ні у дистантному ко(н)текстах. У такому разі також ідеться про провал лінгвістичного експерименту, оскільки читач не в змозі зворотно реконструювати стрижневу структуру нетипового аграматизованого висловлення. Спираючись на свою інтуїцію та пре- і посттексти адресат може висловити припущення щодо структурного та лексичного наповнення денотативного ядра:

– *Excusez, j'avais oublié. Dites-lui que j'arrive.*

(...) *Devant la porte du Fuente, un gros mec attend, en devisant avec un portier de nuit. Sur la terre-plein, son bahut somnole dans une déglingue latine et rien qu'à le voir, j'éprouve déjà l'effondrement de sa banquette dans mes miches.*

(*Quand il m'aperçoit*) *En m'apercevant, il jette son clope réalisant (parce qu'il réalise) illico que je suis le senior qui (doit arriver, lui annoncer quelque nouvelle, lui transmettre l'information, remettre le paquet, etc.)*

Sans un mot, je grimpe. La banquette s'effondre un peu plus bas que prévu, l'un des ressorts meurtrissant ma fesse droite.

Пертинентність скорочених дієприслівникових синонімічних структур пояснюється синтаксичною складністю пре- та посттекстуальних ППВ та ідіостильовими особливостями автора, який віддає перевагу компресованим дієприслівниковим конструкціям.

Аналіз моно- та політрансформаційних полісинонімічних поліпредикативних вилочень французької художньої прози ХХ – поч. ХХІ ст. дозволяє побудувати структурно-семантичну типологію конструкцій, що найчастіше актуалізуються авторами згідно з їхніми ідіостильовими характеристиками та / або з метою спростити чи ускладнити інтерпретацію повідомлення адресату, що спричиняє успіх або провал «альтернативного» лінгвістичного експерименту, за допомогою якого реципієнт визначає ступінь ко(н)текстуальної пертинентності всіх членів віртуального синонімічного ряду актуалізованої преференційної опції.

Перспективою подальшого дослідження є побудова типологій та комплексний аналіз у континуумі мова → мовлення моно- та поліпредикативних моно- та полісинонімічних висловлень різних літературних жанрів.

Список використаної літератури

1. Marsac F. Les constructions infinitives régies par un verbe de perception: thèse pour le doctorat en sciences du langage / F. Marsac. – Strasbourg: Université Marc Bloch, 2006. – 191 p.
2. Hagège C. Les structures des langues / C. Hagège. – P.: Presses universitaires de France, 1982. – 128 p.
3. Peytard J. Linguistique et enseignement du français / J. Peytard, E. Genouvrier. – P.: Librairie Larousse, 1970. – 286 p.
4. Лайонз Д. Введение в теоретическую лингвистику / Д. Лайонз. – М.: Прогресс, 1978. – 544 с.
5. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1955. – 416 с.
6. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В. Щерба. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 432 с.
7. Пешковский А.М. Принципы и приёмы стилистического анализа и оценки художественной прозы / А.М. Пешковский. – М.: Ars Poetica, 1927–1928. – 68 с.
8. Maurois A. Climats / A. Maurois. – P.: Éditions Bernard Grasset, 1986. – 256 p.
9. Chabrier J.-E. L'amour est toujours bleu / J.-E. Chabrier. – P.: Pierre Belfond, 1979. – 128 p.
10. Faure L. Le malheur fou / L. Faure. – P.: René Julliard, 1970. – 350 p.
11. Vargas F. Pars vite et reviens tard / F. Vargas. – P.: Éditions Magnard, 2006. – 400 p.
12. Rabatel A. Les verbes de perception en contexte d'effacement énonciatif: du point de vue représenté aux discours représentés / A. Rabatel // Travaux de linguistique: Revue Internationale de Linguistique Française. – De Boeck Université, 2003. – № 46. – P. 49–88.
13. Mellet S. Éléments pour une étude de la synonymie syntaxique: l'exemple des conjonctions de cause / S. Mellet // Les problèmes de la synonymie en latin: colloque du centre Alfred Ernout (Paris, 3 et 4 juin 1992). – Paris : Presses de l'Université de Paris – Sorbonne, 1992. – P. 203–222.
14. Levy M. Les enfants de la liberté / M. Levy. – P.: Éditions Robert Laffont, 2007. – 152 p.
15. Duhamel G. Désert de Bièvres / G. Duhamel. – P.: Mercure de France, 1984. – 256 p.
16. Molinier C. Sur les constructions causatives figées du français / C. Molinier // Linx : Le semi-figement. Revue des linguistes de l'Université Paris Ouest Nanterre la Défense, 2005. – № 53. – P. 197–216.
17. Фрей А. Грамматика ошибок / А. Фрей. – М.: КомКнига, 2006. – 304 с.
18. Boudard A. Mourir d'enfance / A. Boudard. – P.: Robert Laffont, 1995. – 209 p.
19. Mirbeau O. Le journal d'une femme de chambre / O. Mirbeau. – P.: **Bookking International**, 1993. – 416 p.
20. Renard J. Poil de carotte: comédie en un acte; La bigote: comédie en deux actes / J. Renard. – P.: Magnard, 2005. – 184 p.
21. Jacq Ch. La justice du vizir / Ch. Jacq. – P.: Librairie Plon, 1994. – 379 p.
22. Gavalda A. Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part / A. Gavalda. – P.: Éditions « J'ai lu », 1999. – 159 p.
23. Laffitte J. Ceux qui vivent / J. Laffitte. – P.: Éditions Hier et Aujourd'hui, 1983. – 352 p.
24. Queneau R. Les derniers jours / R. Queneau. – P.: Éditions Gallimard, 1963. – 238 p.
25. Cocteau J. Les enfants terribles / J. Cocteau. – P.: Éditions Bernard Grasset, 1965. – 190 p.
26. Werber B. Les microhumains. Troisième humanité / B. Werber. – P.: **Albin Michel et Bernard Werber**, 2015. – 504 p.
27. San-Antonio Bouge ton pied que je voie la mer / San-Antonio. – P.: Éditions Fleuve noir, 1982. – 224 p.